

بستر سازی برای تاریخ شفاهی؛ مهم‌ترین کارکرد کنگره‌های شهدا

ابوالفضل حسن آبادی^۱

چکیده

در این مقاله به کارکرد کنگره‌های سرداران شهید در ایران و نقش آن‌ها در ترویج فرهنگ ایثار و شهادت پرداخته می‌شود. در این بررسی، ابعاد مختلفی مانند؛ انواع کنگره‌های سرداران شهید، کارکرد آن‌ها و نقاط ضعف و قوت مورد توجه قرار گرفته است. روش این پژوهش براساس بررسی وبسایت‌های کنگره‌ی شهدا، منابع چاپی و تجربیات دست‌اندرکاران کنگره‌ها بوده است. اهمیت این تحقیق از آن‌رو است که تاکنون کمتر به کارکرد کنگره‌های سرداران شهید و نقد و بررسی آن‌ها توجه شده است، درحالی‌که تأثیر زیادی در این زمینه دارند. در انتهای مقاله براساس نتایج به‌دست‌آمده پیشنهادهایی جهت بهره‌وری بیشتر از کارکرد کنگره‌ها ارائه می‌گردد.

کلیدواژه‌ها: کنگره، سرداران شهید، فرهنگ شهادت، تاریخ شفاهی

مقدمه

جمع‌آوری، نگهداری و ساماندهی اسناد شفاهی و مکتوب جنگ در ابعاد با توجه به تأثیر آن از نظر سیاسی، اجتماعی و فرهنگی از اولویت‌های فرهنگی کشور در دو دهه‌ی گذشته بوده و مراکز زیادی بنا بر نیاز و تعریف خود از موضوع در این زمینه فعالیت نموده‌اند. از جمله ابعاد مستندسازی تاریخ جنگ، تاریخ شفاهی شهدا بوده است. در چند سال اخیر مبحث تاریخ شفاهی و ضبط خاطرات شهدا به‌طور ویژه از نهادهای گوناگونی مانند بنیاد شهید، سپاه، ارتش، بنیاد حفظ آثار و ارزش‌های دفاع مقدس و حتی برخی لشکرها و تیپ‌های نظامی به‌صورت سازمان‌یافته یا خودجوش دنبال شده است. در این میان کنگره‌های سرداران شهید که با هدف جمع‌آوری خاطرات شهدای استان‌ها تشکیل شد و سپس به شهرستان‌ها تسری یافت، جایگاه ویژه‌ای دارد.

در این مقاله اهداف شکل‌گیری کنگره‌ی سرداران شهید و کارکرد آن‌ها بررسی می‌شود. روش سنجش این کارکرد براساس بررسی پایگاه‌های اطلاع‌رسانی این کنگره‌ها و کتاب‌های چاپی است و با طرح سؤالاتی سعی می‌گردد تا ابعاد مختلف کارکرد آن‌ها تبیین گردد؛ سؤالاتی مانند: هدف از شکل‌گیری کنگره چه بوده است؟ آیا خط مشی واحدی برای کار کردن آن‌ها در ایران وجود دارد؟ چه ارتباطی میان توقعات و انتظارات با واقعیات در وظایف آن وجود دارد؟ ساختار کارکردی کنگره‌ها براساس فعالیت موقت بنا شده یا دائمی است و چه زیرساخت‌هایی برای ماندگاری فعالیت‌های آن‌ها لازم است؟ نقاط قوت و ضعف کارکرد این کنگره‌ها چیست و چه نقشی می‌توانند در هم‌افزایی توان جامعه در جمع‌آوری و ساماندهی خاطرات داشته باشند؟

کارکردهای کنگره سرداران شهید

---

^۱ - دکترای تاریخ محلی

اواخر دهه‌ی ۷۰ سال‌های شکل‌گیری کنگره‌های سرداران شهید در ایران است. البته با اطلاعات فعلی دقیقاً نمی‌توان مشخص کرد اولین کنگره چه زمانی و با چه هدفی شروع به کار نموده است و در برخی از سایت‌های موجود کنگره‌ها هم اطلاعات مدونی وجود ندارد.^(۱) به هر حال دهه‌ی ۸۰ را باید دوره‌ی شکل‌گیری تدریجی کنگره‌ها دانست. شاید مانند بسیاری از کارها در ایران این فعالیت بیشتر از آن‌که ناشی از برنامه‌ریزی مدون و مشخص باشد براساس علاقه، احساس نیاز و تعلق بوده باشد و اتفاقاً عاملی که کنگره‌های شهدا را از سایر نهادهای موازی کار، مانند بنیاد شهید یا بنیاد حفظ آثار جدا می‌نماید، همین ماهیت مردم‌نهاد و درعین‌حال اداری آن است که گاهی تأثیر مثبت و گاهی تأثیر منفی در عملکرد آن‌ها داشته است. از ورای برخی مطالب در وبسایت‌ها و گفت‌وگوی دست‌اندرکاران این کنگره‌ها مهم‌ترین اهداف آن‌ها عبارتند از:

- ۱- جمع‌آوری خاطرات، اسناد و مدارک شهدا
- ۲- ساماندهی اطلاعات، دسته‌بندی منابع شهدا و ارائه‌ی آن.
- ۳- برجسته‌سازی سرداران شهید و برگزاری یادواره.
- ۴- مستندسازی تاریخ جنگ هر استان.
- ۵- برگزاری نمایشگاه‌های دائمی و مقطعی در برخی استان^(۲)
- ۶- اطلاع‌رسانی محدود درباره‌ی شهدا و امکان جستجو^(۳)
- ۷- برگزاری یادواره‌های جمعی درباره‌ی شهدا
  - برگزاری مراسم در شهرستان‌ها^(۴)
  - بزرگداشت به صورت بخشی^(۵)
  - بزرگداشت فردی درباره‌ی سرداران و برخی شهدا^(۶)
  - بزرگداشت روستایی^(۷)
  - بزرگداشت منطقه‌ای و محلی در یک بخش از شهرها
  - بزرگداشت موضوعی یاد شهدا مانند شهدای جهاد کشاورزی و شهدای دانش‌آموزی^(۸)
- ۸- ایجاد کتابخانه، بانک مقالات که در بسیاری از سایت‌ها صورت گرفته است^(۹)
- ۹- تکریم خانواده شهدا و ایثارگر^(۱۰)
- ۱۰- انجام کارهای تبلیغی در حوزه‌ی روایتگری جنگ و تبیین ابعاد آن
- ۱۱- انجام کارهای اطلاعاتی مانند چاپ نشریه و تهیه‌ی ویژه‌نامه‌ها در بعضی کنگره‌ها قوی‌تر است مانند گیلان یا تهیه نرم‌افزارهای صوتی و تصویری، سامانه‌ی پیام کوتاه^(۱۱)
- ۱۲- چاپ کتاب‌های خاطرات شهدا، به‌نحوی که برخی از این مراکز مانند خراسان و بیش از ۲۰۰ عنوان کتاب فارسی عمده‌ترین مرکز چاپ کتاب‌های این حوزه هستند.
- ۱۳- سیاست‌گذاری در زمینه جمع‌آوری، ساماندهی و چاپ با ایجاد ساختارهای اداری مانند معاونت پژوهش، تدوین.

۱۴- برقراری ارتباط با محققان و پژوهشگران و تعامل با مراکز دانشگاهی و حمایت از پایان‌نامه‌ها

۱۵- آموزش نیروها در سطح گسترده

۱۶- انجام طرح‌های تبلیغی عمومی در راستای ترویج فرهنگ ایثار و شهادت مانند ۲۳۰۰ ختم قرآن به‌یاد ۲۳ هزار شهید یا مسابقات ویژه‌ی شهدا در رسانه‌های عمومی و انجام تبلیغات محلی در سطح شهر با طراحی و نصب بنرها و مجسمه^(۱۲)

۱۷- جمع‌آوری اطلاعات عمومی درباره‌ی جنگ و نقش استان که در برخی سایت‌ها پرننگ‌تر است^(۱۳)

با توجه به اهدافی که تعریف شده، برگزاری کنگره‌ها در چند سال گذشته تنوع زیادی یافته است. این کنگره‌ها که در ابتدا با ماهیت استانی و با هدف فراهم‌سازی زمینه‌های بزرگداشت شهدا شکل گرفت، رفته‌رفته تغییر ماهیت داد و اهداف کلی‌تری برای آن در نظر گرفته شد که احتمالاً به سبب حجم منابع جمع‌آوری شده، اهمیت کاری کنگره‌ها و مقتضیات روز بوده که باعث می‌شود تا بعد از برگزاری، فعالیت آن‌ها ادامه‌یابد. کنگره‌ها را می‌توان به لحاظ ساختاری و کارکردی به انواع گوناگون تقسیم نمود:

۱- کنگره‌های استانی: شکل اولیه‌ی کنگره شهدا به‌صورت استانی بوده است و معمولاً این کنگره‌ها به‌نحوی برنامه‌ریزی می‌شده تا بتواند تمام شهرستان‌ها را پوشش دهد. در سایت بیشتر کنگره‌ها معمولاً اسامی شهرستان‌ها قید شده و امکان جستجو در اسامی همه‌ی شهدا وجود دارد. از قدیمی‌ترین کنگره‌های استانی می‌توان به کنگره‌ی سرداران و ۲۳ هزار شهید استان خراسان را نام برد که از سال ۱۳۷۷ فعالیت خود را آغاز کرده است.

۲- کنگره‌های شهرستانی: دقیقاً مشخص نیست که به کار بردن واژه‌ی کنگره برای شهدا چه استانداردهایی باید داشته باشد؟ آیا باید تعداد شهدا از رقم خاصی فراتر رود یا خیر؟ معمولاً در شهرستان‌ها یادواره و بزرگداشت شهدا برگزار می‌شود و در موارد خاص مانند نجف‌آباد و خمینی‌شهر که بیش از ۲۰۰۰ شهید داشته‌اند، از این عبارت استفاده می‌شده است، اما اخیراً - سهواً یا عمدتاً - برای برخی شهرستان‌ها مانند فردوس^(۱۴) نیز از این کلمه استفاده شده است.

۳- کنگره‌های موضوعی: مانند کنگره‌ی سرداران شهید و ایثارگران خواست؟ صنایع و معادن. این کنگره‌ها معمولاً حالت تبلیغاتی داشته و منجر به خروجی خاص نمی‌شود و اثر آن مربوط به همان زمان برگزاری است.^(۱۵)

۴- کنگره‌های قومیتی: کنگره‌ی سرداران شهید سیستانی در گلستان^(۱۶) یا کنگره عشایری

۵- کنگره‌های منطقه‌ای: کنگره‌ی سرداران و ۳۵ شهید منطقه ۱۶ تهران^(۱۷) یا کنگره‌ی سرداران و ۴۰۰۰ شهید منطقه ۱۷^(۱۸). این کنگره‌ها نیز کمتر منجر به خروجی شده و جنبه‌ی تبلیغی قوی‌تری دارد.

بررسی عملکرد این کنگره‌ها نشان می‌دهد که در وضعیت فعلی کنگره‌ی سرداران شهید در استان‌ها مهم‌ترین شکل برگزاری است که اثرگذاری بیشتری دارد و در شهرستان‌ها نیز دو مورد نجف‌آباد و خمینی‌شهر برنامه‌ریزی چند ساله نموده‌اند و در بقیه‌ی موارد حالت تبلیغی دارد.

نقاط ضعف و قوت کنگره‌ها

بعد از گذشت حداقل یک دهه از عمر کنگره‌ها و برگزاری چند کنگره‌ی مهم مانند خراسان، فارس و بررسی انتشارات و سایت‌های موجود می‌توان برآیندی از چگونگی کار و مثبت یا منفی بودن آن‌ها به‌طور کلی ارائه نمود. کنگره‌ها را به لحاظ ماهیت وجودی می‌توان به دو دسته تقسیم نمود: آن‌هایی که در دست اقدام برای برگزاری هستند، مانند کنگره‌ی سرداران و ۹۸۰۰۰ شهید کرمانشاه یا برخی که برگزار شده مانند خراسان و فارس. از بررسی وضعیت کارکرد قبلی و انتظارات از برگزاری کنگره‌ها در مناطق مختلف از کشور مهم‌ترین ایراداتی که می‌توان گرفت عبارت است از:

- به هر حال، تب برگزاری کنگره در کشور کم‌کم فراگیر می‌شود و از حالت تعریف اولیه که ماهیت کلی داشته و اهداف بلندمدتی را دنبال می‌کند، تبدیل به مسائل موضوعی و کوچک‌تر می‌شود. این کوچک‌نگری در کار باعث چشم و هم‌چشمی و گاهی رنگ تعصب و محلی‌گرایی به خود می‌گیرد و برگزاری آن‌ها بیشتر از آن‌که نیاز باشد نوعی ایجاد هویت محسوب می‌گردد. البته نمی‌توان قضاوت کاملی برای همه‌ی آن‌ها داشت یا آن‌ها را صرفاً تبلیغی نامید اما قطعاً نوعی استقلال‌طلبی در آن‌ها مشهود است. کنگره‌هایی مانند خمینی‌شهر یا نجف‌آباد با وجود اهمیت شهرها در تاریخ جنگ یا وجود شهر اصفهان نوعی هویت‌طلبی را می‌رساند یا کنگره‌ی سرداران شهید در فردوس با وجود کنگره‌ی سرداران شهید خراسان جای بحث دارد.

- به‌رغم اهمیت وظایف کنگره و جایگاه آن به نظر می‌رسد اولویت‌بندی برای انجام فعالیت‌های آن‌ها در نظر گرفته نشده است. سؤالات متعددی درباره این اشکال مطرح است که می‌تواند تمایزی در فعالیت‌های آن‌ها محسوب شود. آیا اولویت آن جمع‌آوری است، ساماندهی یا اطلاع‌رسانی است یا چاپ؟ کار آن‌ها آرشیو است یا محلی برای نگهداری؟ به قصد استفاده جمع‌آوری می‌نمایند یا محقق هستند؟ جایگاه مخاطبان در نگاه آن‌ها چیست؟ به نظر می‌رسد کنگره‌ها در تبیین این نوع هدف دچار سردرگمی هستند. انواع اطلاعاتی که در وب‌سایت‌ها ارائه می‌کنند نشان می‌دهد که نقش همه‌جانبه قائل‌اند، از جمع‌آوری گرفته تا چاپ کتاب و جنگ و خبررسانی و ... این مسئله باعث شده تا توان آن در همه‌ی موارد بالا تقسیم شود و نتوانند همه را به‌صورت بهینه انجام دهند.

- نحوه‌ی جمع‌آوری منابع کنگره‌ها خصوصاً در قسمت خاطرات، ایراداتی دارد که باید مورد توجه قرار گیرد. مباحثی مانند عدم تفاوت بین خاطرات و تاریخ شفاهی، استاندارد نبودن شیوه‌های جمع‌آوری و ساماندهی منابع شفاهی جمع شده و آموزش کم کسانی که مصاحبه‌های شفاهی را انجام می‌دهند در این زمینه مطرح است.

- منشور مشخصی برای شرح وظایف کنگره‌ها وجود ندارد. در واقع هر کنگره‌ای که شکل می‌گیرد از یک برنامه نظام‌مند برای ساختار و زیرمجموعه آن در آینده بهره نمی‌برد. بسیاری از آن‌ها ابتدا صرفاً به قصد بزرگداشت برپا شده‌اند و به تدریج ماهیت آن‌ها تغییر کرده است.

- به نظر می‌رسد بیشتر کنگره‌ها برنامه‌ریزی مشخصی برای قبل و بعد از برگزاری ندارند، چه بیشتر آن‌ها تا برگزاری به هدف اصلی که جمع‌آوری منابع مربوط به شهدا است نمی‌رسند و اغلب کار آن‌ها بعد از برگزاری

کنگره نیز با پیگیری کار جمع‌آوری و استفاده از منابع گردآوری شده ادامه پیدا می‌کند در حالی که اولویت موضوعی نداشته است و توان آن‌ها بیشتر برای کارهایی با ماهیت تبلیغی صرف می‌گردد.

- کنگره‌ها بین دو ماهیت آرشیو و اطلاع‌رسانی یا استفاده و تبیین اولویت بین هر دو مانده‌اند. برآیند فعلی نشان می‌دهد برای بیشتر آن‌ها کارکرد تبلیغی رسانه‌ای ارجحیت بیشتری نسبت به گردآوری دارد، چه با حداقل منابعی جمع‌آوری که قابلیت دسترسی عمومی ندارد توان خود را در انتشار آن و ارتباط با مردم می‌دانند. در زمینه‌ی کارهای آرشیوی بر روی منابع جمع‌آوری شده کارهای خوب اما کمی صورت گرفته است. به‌طور نمونه درباره‌ی بسیاری از عکس‌های به نمایش گذاشته شده اطلاعات دقیقی نیامده است و درباره‌ی منابع جمع‌آوری شده اطلاع‌رسانی صحیحی صورت نگرفته و حتی خود آنان درباره‌ی برخی منابع مراحل آرشیوی که بتوانند منابع را قابل جستجو و استفاده کنند، انجام نداده‌اند.

- رابطه‌ی بین کنگره با جامعه به خوبی تبیین نشده است، جدا از میزان کمی از اطلاعات که قابلیت جستجو و استفاده‌ی گزینشی توسط محققین و مردم به‌طور عموم دارد، منابع دیگری در دسترس نیست. تلاش بیشتر کنگره‌ها بر ارائه‌ی منابع تهیه شده در قالب سی‌دی، نرم‌افزار و کتاب است و ارائه‌ی منابع خام به پژوهشگران کمتر مورد توجه بوده است. از محتوای بیشتر اطلاعات گذاشته شده در سایت‌ها نمی‌توان ارتباط چندانی با منابع و ارزش اطلاعات جمع‌آوری شده، برقرار نمود.

- به نظر می‌رسد ماهیت کنگره‌ها بر شکل کار آن‌ها تأثیر منفی گذاشته باشد، آیا آن‌یک نهاد مردمی است یا اداری؟ تحت‌نظر چه کسانی فعالیت می‌کنند؟ هزینه‌ی آن‌ها چگونه تأمین می‌شود؟ سیاست‌های کاری آن‌ها را چه گروهی تعیین می‌کنند؟ به لحاظ ظاهری کنگره، سازمان مردم‌نهادی است که حاصل تلاش جمعی مسئولان یک استان و شهر است. ماهیت شهدا و گستردگی خانواده‌های شهدا باعث شده تا این کار نیازمند استفاده از توان جمعی باشد، این مسئله باعث می‌شود تا (انجام گروهی سازمان؟) مبتنی بر اهداف بلندمدت خیلی مطرح نگردد و گاهی سلیقه‌های شخصی بر منافع جمعی در امر گردآوری و خصوصاً کارکرد تبلیغی ارجحیت پیدا کند.

- تصدی‌گری اطلاعاتی و نگاه قیم‌آبانه به اطلاعاتی که در اختیار مجموعه‌ها وجود دارد از آفت‌های خیلی از مراکز آرشیوی در ایران از جمله کنگره‌هاست. قائل شدن به حق استفاده از منابع و نگاه گزینشی در ارائه‌ی اطلاعات، اصل موضوع را تحت تأثیر قرار می‌دهد. گاهی این نگاه اصولاً وجود ندارد اما عدم برنامه‌ریزی در ارائه‌ی منابع به مردم می‌تواند زمینه‌ی آن را تقویت نماید.

- انتشار کتاب‌های مربوط به شهدا از مهم‌ترین وظایف عملکردی کنگره‌هاست. این کتاب‌ها با محتوای متنوع و در اشکال گوناگونی چاپ می‌شوند، مانند:

- تغییر شکل محتوای کتاب: گاهی مصاحبه‌ها به شکل بازآفرینی محتوا تولید می‌گردد که بیشتر ماهیت تبلیغی داشته است. گاهی بازآفرینی محتوایی چنان غلیظ می‌شود که ماهیت مستندگونه‌ی آن را تحت‌الشعاع قرار می‌دهد. این آثار ارزش محتوایی دارند اما ارزش اطلاعاتی زیادی ندارند، به‌نوعی که خواننده بیشتر کلمات

زیبا و مفهومی را می‌خواند تا اطلاعات راجع به یک شهید. هرچند این یک کار با توجه به کارکرد متمایل به تبلیغی کنگره‌ها موجه است، اما نوع منابعی که آن‌ها در اختیار دارند ارزش فراتری دارد.

- مستند نبودن کتاب‌ها: کتاب‌هایی که درباره‌ی زندگی‌نامه‌ی شهید از زبان همسر، مادر، هم‌رزم تهیه شده و نسبت به آثاری که توسط مراکز دیگر نگارش یافته سطح پایین‌تری دارد؛ به نوعی که اطلاعات اخذ شده‌ی آن‌ها مستند نبوده و حتی درباره‌ی زمان و مکان گفته شده هم اطلاعاتی نیامده است. به نظر می‌رسد کار کنگره در زمینه‌ی چاپ اسناد شهدا مانند وصیت‌نامه‌ها از اهمیت بیشتری برخوردار است.

- در شکل‌گیری و گسترش کنگره‌ها معمولاً نگاه جمعی وجود دارد، اما بعد از برپایی، ماهیت خصوصی‌تر پیدا می‌کند، به نوعی که از محملی برای جمع‌آوری خاطرات به یک نهاد با کارکرد اداری تبدیل می‌گردد. در این شکل معمولاً موازی‌کاری با برخی نهادهای مرتبط دیگر پیدا کرده و وصیت؟ می‌گردد. گاهی سطح اختلاف بین مراکز درگیر در تاریخ شفاهی شهدا برجسته شده و خود کنگره‌ها تبدیل به عاملی برای اختلاف می‌گردند. این مسئله باعث شده تا در برخی از جاهایی که کنگره برگزار شده ارتباط منطقی بین این مراکز شکل نگیرد، در حالی که بیشتر حجم منابع جمع‌آوری شده درباره‌ی شهدا در اختیار آن‌ها قرار دارد.

- فرهنگ آمادگی و ارائه‌ی اطلاعات مشخص در خروجی کنگره‌ها ضعیف است. از ورای اطلاعات آن اغلب نمی‌توان به اطلاعات شاخصی درباره‌ی شهدا رسید. مشخص نیست که آیا آن‌ها اصولاً وظیفه خود را پاسخ دادن به سؤالات نمی‌دانند یا سیاست خاصی برای آن ندارند. سؤالاتی مانند تعداد شهدای زیر ۲۰ سال، تعداد شهدای زن، تعداد شهدای استان براساس لشکر، تیپ، گروهان، تعداد شهدای استان در عملیات‌های گوناگون.

- در شکل‌گیری و برگزاری کنگره‌ها به مسائل منطقه‌ای و ماهیت محلی کمتر توجه می‌شود. آیا کنگره‌ای که در خوزستان قرار است برگزار شود با کنگره‌ی خراسان یکی است؟ آیا تعداد و نوع ماهیت اطلاعات به دست آمده یکی است؟ در منطقه‌ای مانند خوزستان که مردم خیلی بیشتر از خراسان درگیر در جنگ بوده‌اند و تعداد شهدای شهری غیرنظامی بیشتر است آیا نباید توجه بیشتری صورت بگیرد؟ در بررسی وضعیت فعلی کنگره‌ها براساس محتوای تهیه شده به نظر می‌رسد این مسئله چندان مورد عنایت نبوده است.

نقاط قوت

کنگره‌ها را می‌توان مردمی‌ترین و عمومی‌ترین شکل فعالیت جمعی درباره‌ی تاریخ شفاهی شهدا دانست که می‌تواند از توان یک استان و یک شهر برای کار خود استفاده نماید. در کنار هم قرار گرفتن امکانات و توان نیروها باعث می‌شود تا بسیاری از کارها با سرعت بیشتری انجام شود و انگیزه‌های اداری بازدارنده کمتر مطرح گردد. امکان فعالیت گسترده در سطح وسیعی می‌تواند برخی از سازوکارهای اداری را که مانعی محسوب می‌شود تضعیف نماید.

- کنگره‌ها می‌تواند نگاه نظامی‌گری به جنگ را تلطیف نماید. تحت پوشش قرار دادن شهدا از نهادهای نظامی مختلف می‌تواند زمینه‌ی همکاری مشترک بیشتری را برای مراکز نظامی که در حالت عادی تمایل کمتری برای کار با یکدیگر دارند، فراهم و اطلاعات آن‌ها را یک‌جا ارائه نماید.

- استفاده از نیروهای مردمی آموزش دیده می‌تواند زمینه‌ی گردآوری منابع و سازماندهی آن‌ها را از طریق کنگره‌ها تقویت نماید. تعداد زیاد شهدا و لزوم تسریع در انجام کار، نیرو و هزینه‌ی زیادی را می‌طلبد که فقط کنگره‌ها می‌توانند با کار منظم و برنامه‌ریزی شده انجام دهند.

- به سبب ماهیت کنگره‌ها آن‌ها زمینه‌ی خوبی برای هدایت کارهای گسترده‌ی جمعی دارند. این قابلیت است که باید دست‌اندرکاران مورد توجه قرار دهند.

- کارکرد تبلیغی کنگره‌ها و ماهیت مردمی آن‌ها می‌تواند زمینه‌ی خوبی را برای مطرح شدن فرهنگ ایثار و شهادت در بین مردم فراهم نماید. کنگره‌ها می‌توانند پل ارتباطی خوبی با اقشار و گروه‌های مختلف جامعه باشند و ضمن تلطیف نظامی‌گری جنگ، مسائل فرهنگی آن را در اولویت قرار دهند.

ارزیابی نهایی

فارغ از هرگونه پیش‌داوری، شکل‌گیری کنگره‌های شهدا امر مهمی است که می‌تواند انگیزه قوی را برای جمع‌آوری، سازماندهی و اطلاع‌رسانی کلیه‌ی اسناد و مدارک مرتبط با شهدا فراهم نماید. ساختار مردم‌نهاد این کنگره‌ها امکان مشارکت فعال مردمی و گسترده شدن زمینه و فعالیت آن را مهیا و قابلیت ارتباط بیشتر با جامعه‌ی مخاطبان را فراتر از نگاه‌های نظامی فراهم می‌سازد. ترویج فرهنگ ایثار و شهادت، زمینه‌سازی برای تهیه منابع مرتبط شهادت و تنوع در ارائه‌ی محصولات فرهنگی از مزایای برگزاری کنگره‌هاست. در عین حال باید توجه داشت که در برپایی کنگره‌ها نباید بنا را بر ساختار تبلیغی و زودگذر گذاشت. بسیاری از فعالیت‌های کنگره‌ها می‌تواند بر پایه استفاده از منابع باارزشی شکل گیرد که در سایه‌ی برنامه‌ریزی صحیح آرشیوی و استانداردهای کاری تهیه و آماده می‌گردد. توجه به نگاه آرشیوی، پرهیز از سطحی‌نگری در ارائه‌ی منابع، آماده‌سازی صحیح منابع جهت ارائه به محققان و حتی عموم مردم راه را برای تأثیرگذاری فرهنگی در زمینه‌ی ایثار و شهادت هموار می‌سازد. امری که در حال حاضر بیشترین توقع از کنگره‌ها محسوب می‌شود.

کنگره‌های شهدا باید ماهیت کاری خود را در قبل و بعد از برگزاری کاملاً مشخص کنند و براساس آن نگاه خود را از پرداختن صرف به گذشته و حال به آینده سوق دهند. براساس کارکرد فعلی که برای کنگره‌های شهدا تعریف شده است، بسترسازی فرهنگی برای برقراری ارتباط بیشتر مخاطبان در سطوح مختلف با فرهنگ ایثار و شهادت مهم‌ترین هدف کارکردی آن‌هاست. بر همین اساس باید بازنگری مجدد با توجه به زمینه‌ی فعالیت‌ها و اهداف کنگره‌ها در مقاطع مختلف زمانی صورت گیرد.

چند پیشنهاد

- منشور واحدی برای کارکرد کنگره‌ها بنابر سطح برگزاری تدوین گردد تا فعالیت‌های آن‌ها در یک سطح مشخص، تعریف و سلیق فردی کمتر در شکل و نوع برگزاری دخیل باشد.

- کار گروهی در سطح عالی بر کارکرد کلیه کنگره‌ها در قبل و بعد از برگزاری نظارت تا در گذشت؟ با برنامه تعریف شده حرکت نمایند و از کارهای موازی جلوگیری گردد.

- با توجه به اهداف تعریف و کارکرد کنگره‌ها در وضعیت فعلی پیشنهاد می‌شود با توجه به منابع باارزشی که

در اختیار دارند ماهیت آرشیوی آن یا تقویت شده است یا حداقل اصل منابع و یا تصویر به مراکزی با ماهیت آرشیوی قوی تر منتقل شوند تا امکان استفاده برای عموم فراهم گردد.

- در زمینه‌ی استانداردهای ورودی اطلاعات به کنگره‌ها خصوصاً از طریق مصاحبه‌های تاریخ شفاهی باید توجه بیشتری صورت گیرد زیرا برای بسیاری از مصاحبه‌شوندگان این مصاحبه‌ها آخرین فرصت برای گفت‌وگوست و دقت نکردن در نحوه‌ی گردآوری می‌تواند خسارت اطلاعاتی جبران ناپذیر را در پی داشته باشد.

پی‌نوشت

(۱) برای اطلاع بیشتر درمورد کنگره‌ی سرداران شهید و بیست‌وسه هزار شهید استان خراسان به سایت www.shohada.org نگاه کنید. در این سایت سال فعالیت کنگره ذکر شده است.
(۲) این اطلاعات براساس بررسی سایت‌های کنگره‌ی سرداران شهید به‌دست آمده است.
(۳) امکان جستجو در اسامی شهدا به‌صورت محدود در برخی سایت‌ها وجود دارد و در این میان سایت کنگره‌ی سرداران شهید استان خراسان به نسبت بقیه کامل‌تر بوده است. در میان سایت‌ها در کنگره‌ی شهدای سمنان امکان ارسال هرنوع مدرک شهدا به‌طور مشخص‌تری قرار داده شده است.

<http://3000shahid.ir/>

(۴) از این فعالیت‌ها می‌توان به یادواره‌ی شهدای بیرم، شهدای گمنام فارس، یادواره‌ی شهدای مرودشت در فارس اشاره نمود. <http://www.sardaranfars.ir>

(۵) از این بزرگداشت می‌توان به [یادواره‌ی شهدای منطقه ولی‌آباد انزلی با سخنرانی پدر شهید هسته‌ای](http://www.gahremanan.ir) اشاره نمود. <http://www.gahremanan.ir>

(۶) از مهم‌ترین اقدامات کنگره‌ها برگزاری بزرگداشت‌های که اغلب برای سرداران شهید و گاهی برای شهدای دیگر نیز برگزار می‌شود. که می‌توان به برگزاری یادواره‌ی شهید کاوه در خراسان و یا محمد بیگلو در گیلان اشاره نمود.

(۷) در برخی از کنگره‌ها برگزاری یادواره‌های روستایی از اهمیت بیشتری برخوردار است.

(۸) برای اطلاع بیشتر در این زمینه نگاه کنید به <http://www.kongrehlorestan.ir> و یا برگزاری شهدای تخریب‌چی در هرمزگان اشاره نمود.

<http://www.daryadelan.com>

(۹) از مهم‌ترین کنگره‌های فعال در این زمینه می‌توان به خراسان و فارس اشاره نمود و در مجموع کنگره‌ها در مراکزی که قدمت بیشتری دارند فعال‌ترند.

(۱۰) در برخی از این کنگره‌ها امکانات ویژه‌ای برای خانواده‌های شهدا تدارک دیده شده است. در این مورد می‌توان به سایت <http://www.daryadelan.com/index.aspx> مراجعه کرد.

(۱۱) از خبرنامه‌های خوب در این زمینه می‌توان به ستارگان درخشان در گیلان و ستارگان خلیج فارس در هرمزگان اشاره نمود.

(۱۲) برای اطلاع بیشتر در این زمینه به سایت کنگره‌ی شهدای خراسان مراجعه نمایید.

(۱۳) در برخی سایت‌ها مانند سایت کنگره‌ی سرداران شهید استان همدان <http://kongerehsardaran.ir> و سمنان پرننگ است.

<http://3000shahid.ir>

(۱۴) <http://shohada-ferdows.ir>

(۱۵) <http://www.donya-e-eqtasad.com/news/61552>

(۱۶) برای اطلاع بیشتر در این مورد نگاه کنید به

<http://shahedefarda.ir>

(۱۷) <http://www.ghatreh.com/news/>

(۱۸) <http://www.4000shahid17.ir/fa>